

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 2 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Matkarimova Sadoqat Maqsudovna</i> SHARQSHUNOS A.L.KUNNING XIVA XONLIGI ARXIV Hujjatlari saqlash va tadqiq qilishdagi xizmatlari	13-19
<i>Matyakubov Xamdam Xamidjanovich</i> MARKAZIY OSIYO SIVILIZATSIYALARI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI MADANIYATLAR O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR VA HAMKORLIK	20-24
<i>Raximov Bektosh, Pirmamatov Ramziddin</i> TURKISTONDA JADIDLARNING TA'LIM-TARBIYA TIZIMINI ISLOH QILISH BORASIDAGI HARAKATLARI TARIXIDAN	25-29
<i>Хуррамова Саодат Хабибовна</i> ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РУССКИМИ УЧЕНЫМИ В СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА	30-37
<i>To'uchiyeva Dilnoza Ikrom qizi</i> ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOIIY, IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI	38-44
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> AYOLLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA- TADBIRLAR VA BU BORADA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	45-50
<i>Kanimkulov Olimjon, Xikmatova O'g'iloy</i> TUZNING QADIMDAN HOZIRGI KUNGACHA BO'LGAN TARIXI HAQIDA	51-54
<i>Tojiev Alisher Sultannazirovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZM VILOYATIDA TURIZM SOHASI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH MASALASI	55-60
<i>Bekbayev Bekjon</i> XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA TOSHKENTDAGI QOZOQLAR TARIXIDAN	61-67
<i>Salayev Umrbek Kadambayevich</i> JANUBIY OQCHADARYO HUDUDIDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR TARIXI SAHIFASIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	68-71
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILAR IJTIMOIIY HAYOTINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	72-78
<i>Turdiyeva Mohinur Ilhomjon qizi</i> ICHKI SAVDO QO'QON XONLIGI IQTISODIY TARAQQIYOTINING MUHIM OMILLARIDAN BIRI (1701-1876)	79-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Kazakov Olim Sabirovich</i> XIZMATLAR SOHASIDA BOSHQARUVNING YETAKCHILIK KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH	85-89
---	-------

<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	90-98
<i>Alikulov Mehmonali Salahiddin o'g'li</i> QISHLOQ XO'JALIGIGA INVESTITSİYALARNI KENG JALB QILISHDA QISHLOQ XO'JALIGIGA YO'NALTIRILGANLIK INDEKSINING AHAMIYATI	99-106
<i>Omonov Akrom, Ruziyev Baxtiyor</i> O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI AKTIVLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	107-113
<i>Tangirov Abduxolik, Nurmanov Sherzod</i> CHO'L-YAYLOVLARI EKOLOGIK HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LARI	114-121
<i>Aliyarov Olim Abdug'aparovich</i> MULKIY SOLIQQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	122-132
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> UNLOCKING THE POTENTIAL OF E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	133-144
<i>Djumanov Saitmurod Alibekovich</i> MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	145-150
<i>Yariyev Sherzod Shukurjanovich</i> DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI RAQAMLASHTIRISH MASALALARI	151-155
<i>Matkarimov Feruz Bekturdiyevich</i> MINTAQADA TO'QIMACHILIK SANOATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	156-160
<i>Xaydarova Durdona, To'xtayeva Moxinur</i> DAVLAT BUDJET DAROMADLARI TUSHUMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	161-166
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yusubov Jaloliddin Kadamovich</i> ABU NASR FOROBIYNING MA'NAVİY-AXLOQIY IDEALLARI VA ULARNING ZAMONAVIY IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI	167-175
<i>Nosirxo'jayeva Gulnora Abduqahhorovna</i> FOROBIY ASARLARIDA ADOLAT VA MA'NAVİY YUKSALISH MUAMMOLARI	176-179
<i>Xoliqov Yunus Ortiqovich</i> BAG'RIKENGLIK VA MILLATLARARO MADANIYAT — JAMIYAT TARAQQIYOTINING ASOSI	180-184
<i>Berdaliyeva Sevara</i> ANALYSIS OF VIEWS ON THE ORDERING OF SOCIAL LIFE IN THE WORK OF YUSUF KHOS KHAJIB "KUTADGU BILIG"	185-191
<i>Parpiyev Muhammadjon Tolibovich</i> SHARQ RENNESANSI KELIB CHIQISHINING IJTIMOYIY-FALSAFIY OMILLARI	192-197
<i>Yarashova Mohlaroyim Shuxrat qizi</i> IBN ARABIY "VAHDATUL VUJUD" TA'LIMOTINING FALSAFIY ASOSLARI VA AHAMIYATI	198-202

<i>Ulug'murodov Elyor Saydulloevich</i> ISLOM GNOSEOLOGIYASIDA RATSIONALIZM MUAMMOSI	203-206
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROT MAKONIDAGI TRANSFORMATSIYALASHUVNING DIALEKTIK MAZMUNI	207-213
<i>Xasanov Boburjon Hakimovich</i> EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI	214-219
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKKA SADOQAT – UMRBOQIY QADRIYAT	220-225
<i>Ismoilov Maxammadixon</i> HOZIRGI ZAMON EKOLOGIK MANZARASIDA DESTRUKTIV VA KONSTRUKTIV MUNOSABATLAR DIALEKTIKASI	226-230
<i>Shokirov Murod Rustamovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLARNING QAYTA TIKLANISHI	231-234
<i>Hamroyev Saidjon Sanoyevich</i> YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA IJTIMOIIY ADOLATNING BARQAROR TARAQQIYOTNI TA'MINLASH ASOSI SIFATIDAGI O'RNI	235-239
<i>Sharopov O'lmasbek Shuhrat o'g'li</i> ZAMONAVIY OILADA BOLA TARBIYASINING ASOSIY OMILLARI (TARBIYA JARAYONIDA OTA-ONANING ROLI)	240-243
<i>Ulug'ov Jasur Nasirdinovich</i> INSON KAMOLOTI: ISLOMIY QADRIYATLAR VA ULARNING IJTIMOIY HAYOTGA TA'SIRI	244-249
<i>Qodiraliyev Abror Tojimurot o'g'li</i> BOSHQARUVCHILIK FAOLIYATI SHARQ MUTAFAKKIRLARI QARASHLARI MISOLIDA	250-253
<i>Ibragimov Kudrat</i> XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL DAVLATLARI	254-260
<i>Oripov Axmadjon Muxammadjonovich</i> VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI SHAKLLARINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TALQINI	261-267
<i>Ibragimova Zulayxo Karimbayevna</i> RAHBAR AXLOQIIY-ESTETIK KAMOLOTINING SHAKLLANISH JARAYONLARI VA ASOSIY KOMPONENTLARI	268-274
<i>Abdullayev A'zam Abdiyevich</i> YOSHLARDA IJTIMOIIY-IQTISODIIY FAOLLIGI DIALEKTIKASI VA UNING AYRIM XUSUSIYATLARI	275-281
<i>Ochilov Azimjon Tuxtamishovich</i> IJTIMOIY QADRIYATLARNING DEFORMATSIYASI VA KORRUPSIYANING TARQALISHI	282-285

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Raxmanova Sarvinoz Alisherovna</i> SABR VA CHIDAMGA OID FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	286-289
<i>Kaxarova Iroda Sidikovna</i> MODAL SO'ZLARDA SHARTLILIK VA TIPOLOGIK OMIL: SEMANTIK TURLANISH	290-296
<i>Babadjanova Nazokat Davronbekovna</i> "YUSUF VA ZULAYHO" DOSTONINING XALQ VARIANTLARI TAHLILI	297-302
<i>Sayidova Shakhreizoda Nasrulloevna</i> RELIGIOUS VIEWS OF THE CHARACTER OF AMIR TEMUR IN MUHAMMAD ALI'S WORK "ULUG' SALTANAT"	303-308
<i>Hatamova Kamola Toshmurod qizi</i> TIJORAT HUIJATLARI TILIDA TERMINOLOGIK LEKSIKA	309-316
<i>Ibodullayeva Dinora Bahramjanovna</i> TERMINOLOGIYANING O'ZBEK VA XORIJIY TILSHUNOSLAR TOMONIDAN O'RGANILISHI	317-321
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> SUD JARAYONIDA OLIB BORILADIGAN NUTQ FAOLIYATI MAHSULOTLARINING SUD-TIBBIY VA LINGVISTIK EKSPERTIZA TEKSHIRUVI	322-326
<i>Khasanov Mahmud Abdurakhmanovich</i> PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL INTERACTIONS AMONG THE LANGUAGES	327-331
<i>Xoshimova Oydina Shuxrat qizi</i> OLAMNING LISONIY MANZARASIDA NOMINATSIYANING O'RNI VA RANGLAR IFODASI	332-338
<i>Babayeva Iroda</i> THE CHARACTERISTICS OF NEWSPAPER HEADLINES IN TERMS OF THEIR STRUCTURE AND MEANING	339-342
<i>Fozilov Odil Yuldashevich</i> USE OF LOGICAL AND FIGURATIVE PERIPHRASES IN MODERN UZBEK LANGUAGE.....	343-346
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI MISOLIDA)	347-351
<i>Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna</i> TEZ AYTISHLARNING SINTAKTIK TUZILISH JIHATDAN TAHLILI	352-357
<i>Xamidova Sayyora Nurmatovna</i> KATEGORIYA SIFATIDA SHAKLLANGAN MODALLIK TURLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	358-363
<i>Mengboyev Azizbek Alijon o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MILLIY BAYRAM NOMLARINING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI	364-368
<i>Hayitova Shohida Erkin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI OTA KONSEPTINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	369-373

<i>Xolboyeva Iroda Shuxrat qizi</i> SOMATIK KOMPONENTLI PROVERBIAL FRAZELOGIZMLARDA EKVIVALENTLIK MASALASI	374-378
<i>Saparniyazov Omirbek Nukusbayevich</i> MARK TVEN VA MUQIMIY ASARLARINI QIYOSIY O'RGANISH: ADABIY UMUMIYLIK VA USLUBIY O'ZIGA XOSLIGI	379-385
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Muxitdinova Firюза</i> КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА	386-393
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> HUDUDLARNI ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	394-403
<i>Tulaganova Gulchexra, Nurilloev Shavkat</i> INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH	404-414
<i>Yakubova Iroda Bahramovna</i> MUALLIFLIK SHARTNOMASINING MAZMUNI, TUZILISHI VA UNING ASOSIY SHARTLARI	415-419
<i>Obidov Tolibjon Avezxanovich</i> JINOIY SUD ISHLARINI YURITISH SOHASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK MASALALARI	420-425
<i>Tuxtashev Sherzod Azimovich</i> JINOYAT ISHINI TO'XTATIB TURISHNING JABRLANUVCHI VA AYBLANUVCHI UCHUN HUQUQIY OQIBATLARI	426-430
<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARINI XALQARO ORGANLARDA HIMOYA QILISH MASALALARI	431-436
<i>Rahmatov Elyor Jumaboyevich</i> BOJXONA MA'MURIYATCHILIGINI ISLOH QILISHDA BOJXONA ORGANLARINING DAVLAT IQTISODIY VA HUQUQIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISHTIROKI	437-441
<i>Jumaniyozova Dilfuza Kamolovna</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARI YECHIMI: XORIY TAJRIBASI	442-447
<i>Shermatov Nuriddin</i> RAQAMLI ERADA SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV (3D PRINTING) TEKNOLOGIYALARI INTELLEKTUAL MULK HUQUQINING OBYEKTI SIFATIDA	448-455
<i>Juraeva Asal</i> EXECUTION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRAL AWARDS	456-461
<i>Собиров Саидбек Махмудович</i> ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО ПРИМЕНЕНИЯ И ТОЛКОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ НОРМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ	462-467
<i>Nurbayev Muzaffar Erkinovich</i> DAVLAT MOLIVAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH	468-478

<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQIY ASOSLARI: INTERNET TUSHUNCHASI	479-485
<i>Xabibullayev Azizillo Lutfullo o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA HUQUQIY MUAMMOLAR	486-491
<i>To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li</i> MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI	492-500
<i>Yusupov O'ktambov</i> KORRUPSIYAVIY BITIM HAQIQIY EMASLIGINING FUQAROLIK-HUQUQIY OQIBATLARI	501-509
<i>Murodxonov Muhammadnur</i> XALQARO HUQUQNING TADRIJIY RIVOJLANISHIDA FUNDAMENTAL ASARLARNING O'RNINI	510-518
<i>Ёкубов Шухратжон, Эргашева Муниса</i> МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: БАЛАНС МЕЖДУ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	519-523
<i>Qudratillayev Xazratoli Zokirjon o'g'li</i> JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNI TERGOV QILISH SOHASIDA XORIJIY DAVLATLAR VAKOLATLI ORGANLARI BILAN HAMKORLIK MASALALARI	524-530
<i>Umarov Abbosjon Asliddin o'g'li</i> SUG'URTA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY TAVSIFI	531-536
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ПРАВО НА ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СУБЪЕКТИВНОЕ ПРАВО ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ	537-542
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI	543-547
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR SHAROITIDA YOSHLARNING AXBOROT XAVFSIZLIGI MADANIYATI VA MEDIAIMMUNITETINI TA'LIM JARAYONLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	548-554
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> 7-9 YOSHLI O'QUVCHILARNING HARAKAT SIFATLARINI HARAKATLI O'YINLAR VOSITALARI ORQALI RIVOJLANTIRISH	555-561
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINI O'QITISHDA TARMOQ TEKNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	562-569

<i>Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONI	570-576
<i>Qodirov Azamat Muxriddinovich</i> IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MATN O'QISH MALAKASI VA KOMMUNIKATIV YO'NALGAN O'QISH MASHQLARINING AHAMIYATI XUSUSIDA	577-582
<i>Тлеумуратова Абадан Бекбановна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ	583-585
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> TALABALAR TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-592
<i>Mamaziyyayev Oblaberdi</i> OLIY TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI	593-598
<i>Isoqov Murod Madaminjonovich</i> YOSHLAR JAMOAT TASHKILOTLARIDA IJTIMOY KAPITALNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY MODELLARI	599-605
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING HOZIRGI HOLATI	606-610
<i>Allayeva Hafiza Rustam qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFDAN O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI	611-614
<i>Raxmonberdiyeva Oygul Rayimjonovna</i> AKADEMIK QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARIDA TALABALARGA INSON PORTRETINI ISHLASH METODIKASI	615-621
<i>Xo'jaqulov Ro'zibek Ilhomjon o'g'li</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIR FANINING AHAMIYATI	622-625
<i>Elova Sitara Axmatkulovna</i> QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI	626-629

Received: 25 January 2025
Accepted: 1 February 2025
Published: 10 February 2025

Article / Original Paper

NEW INDEPENDENT STATES OF CENTRAL ASIA IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

Ibragimov Kudrat

Senior Lecturer of the Department of General Sciences and Culture,
Tashkent State University of Law

Abstract. The article analyzes the formation of independent states in Central Asia after the collapse of the Soviet Union, the difficulties of the first years of independence, and the processes of forming the foundations of statehood. In addition, an important analysis is given of the path chosen by the countries of the region in the first years of independence, in particular, the directions of domestic and foreign policies and political strategies.

Keywords: Central Asia, region, Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, independence, politics, Soviet Union.

XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL DAVLATLARI

Ibragimov Kudrat,

Toshkent davlat yuridik universiteti,
Umumta'lim fanlar va madaniyat kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Sovet ittifoqi parchalangandan so'ng, Markaziy Osiyoda mustaqil davlatlarning tashkil topishi, mustaqillikning ilk yillaridagi qiyinchiliklar va davlatchilik asoslarini shakllanish jarayonlari tahlil etilgan. Bundan tashqari, mustaqillikning ilk yillarida mintaqaviy davlatlari tomonidan tanlangan yo'l, xususan, ichki va tashqi siyosat yo'nalishlari, siyosiy strategiyalar borasida muhim tahlillar mavjud.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, mintaqaviy, O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston, mustaqillik, siyosat, Sovet Ittifoqi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I2Y2025N40>

Markaziy Osiyo mintaqasi Yevrosiyo qit'asining markazida joylashgan bo'lib, uni muhim tranzit va strategik mintaqaga aylantiradi. Mintaqaviy shimolda Rossiya, sharqda Xitoy, janubda Eron va Afg'oniston, shuningdek, Janubiy Osiyo va Yaqin Sharqning qator davlatlari kabi global kuchlar bilan chegaradosh. Bu joylashuv boy tabiiy resurslar bilan uyg'unlashib, Markaziy Osiyoni xalqaro siyosat va iqtisodiyotning asosiy bo'g'iniga aylantiradi.[1] Bundan tashqari, Markaziy Osiyo turli madaniyatlar o'rtasidagi muhim ko'prikdir. Tarixda bu hudud Buyuk Ipak yo'lining muhim qismi – Sharqni G'arb bilan bog'lovchi savdo yo'llari tarmog'i bo'lgan.

Sovet Ittifoqining 1991-yilda parchalanishi jahon siyosatida katta o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Markaziy Osiyoning beshta respublikasi – O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston mustaqillikka erishib, xalqaro munosabatlarning yangi subyektiga aylandi. Mustaqillikka erishilgandan so'ng, mintaqaviy mamlakatlari o'zlarining davlat institutlarini yaratish, milliy o'ziga xoslikni shakllantirish va bozor iqtisodiyotiga o'tish zarurati

bilan yuzma-yuz keldi. Bunda asosiy birlamchi maqsadlar suverenitet va mustaqillikni mustahkamlash, mamlakatda barqarorlikni ta'minlash hamda xalqaro e'tirof va xorijiy hamkorliklarni yo'lga qo'yish edi.[2]

O'zbekiston Sovet Ittifoqining boshqa respublikalari singari 1991-yilda parchalanib ketganidan so'ng yangi siyosiy dunyoning bir qismiga aylandi. O'sha davrda respublika mintaqadagi eng yirik respublikalardan biri bo'lib, aholining ko'pligi, qishloq xo'jaligi va sanoatning rivojlangan tarmoqlariga ega edi. Mustaqillikdan keyingi asosiy vazifalardan biri hokimiyat barqarorligi va uzluksizligini ta'minlaydigan siyosiy tizimni yaratish edi. 1992-yilda qabul qilingan O'zbekiston Konstitutsiyasi davlat qurilishi jarayonidagi muhim qadam bo'lib, mamlakatimizning prezidentlik boshqaruv shakliga ega suveren davlat maqomini mustahkamladi. Konstitutsiyada prezidentga keng vakolatlar belgilandi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng duch kelgan asosiy muammolardan biri iqtisodiyotni o'zgartirish bo'ldi. Iqtisodiyotni boshqarishning sovet tizimi markaziy rejalashtirishga qaratilgan bo'lib, bozor munosabatlariga o'tish ko'plab qiyinchiliklarga to'la edi.

O'zbekistonning tashqi siyosatdagi birinchi vazifalaridan biri uning mustaqilligini xalqaro maydonda tan olish edi. O'zbekiston Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) va boshqa xalqaro tashkilotlarga a'zo sifatida inson huquqlari va xavfsizligi bilan bog'liq xalqaro normalarni shakllantirishda faol ishtirok etdi. O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov rahbarligida mamlakat tashqi siyosati ko'p vektorli yo'nalish sifatida qo'shni davlatlar bilan yaxshi munosabatlarni saqlash, Rossiya, Xitoy, BMT kabi dunyoning qudratli davlatlari hamda nufuzli xalqaro tashkilotlar bilan munosabatlarni rivojlantirdi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston muhim iqtisodiy va siyosiy sherik bo'lib qolgan Rossiya bilan hamkorlikni davom ettirishga intildi. Xavfsizlik sohasidagi hamkorlik Rossiya-O'zbekiston munosabatlarining muhim jihatiga aylandi. 1992-yilda O'zbekiston Kollektiv xavfsizlik shartnomasi tashkilotiga (ODKB) qo'shildi. Biroq mintaqaviy xavfsizlik va integratsiya masalalariga yondashuvlardagi farqlar tufayli Rossiya bilan munosabatlar ham qiyinligicha qoldi.[3]

1990-yillarda O'zbekiston Xitoy bilan munosabatlarni rivojlantirish, ayniqsa, energetika, transport va savdo sohalarida manfaatdor edi. O'zbekiston Xitoyga muhim iqtisodiy sherik va salohiyatli investor sifatida qaradi. Shuningdek, O'zbekiston G'arb davlatlari, xususan, AQSH va Yevropa Ittifoqi bilan munosabatlarni rivojlantirishga intildi. G'arb O'zbekistonni Markaziy Osiyodagi muhim davlat, mintaqaviy jarayonlarga ta'sir o'tkaza oladigan mamlakat sifatida qaradi. Biroq G'arb bilan munosabatlar O'zbekistonning ichki siyosiy muammolari, jumladan, inson huquqlari va demokratlashtirish masalalari tufayli murakkablashdi.

2000-yillar boshida O'zbekiston Rossiya bilan an'anaviy aloqalarni mustahkamlash va boshqa qudratli davlatlar, birinchi navbatda, Xitoy va AQSH bilan hamkorlikni kengaytirish vektorli tashqi siyosat yo'nalishini davom ettirdi. Bu davrda O'zbekiston tashqi siyosatining ustuvor vazifalaridan biri milliy va mintaqaviy darajada xavfsizlikni ta'minlashdan iborat bo'ldi. 2001-yil 11-sentyabr voqealaridan keyin O'zbekiston terrorizm va ekstremizmga qarshi kurashda AQSH va xalqaro hamjamiyat bilan faol hamkorlik qildi.[4]

2016-yilda Islom Karimov vafotidan so'ng O'zbekiston tashqi siyosatida jiddiy o'zgarishlar ro'y berdi. Yangi prezident Shavkat Mirziyoyev tashqi siyosatni modernizatsiya qilish va diplomatik sa'y-harakatlarni faollashtirish kursini ilgari surdi. Xususan, Shavkat

Mirziyoyev tashqi siyosatining dastlabki qadamlaridan biri qo'shnilar bilan munosabatlarni yaxshilash bo'ldi. Bu Markaziy Osiyodagi vaziyatni barqarorlashtirish uchun muhim bo'lib, mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash yo'lidagi muhim qadam bo'ldi.

O'zbekiston Yevropa Ittifoqi, Xitoy va AQSH bilan tashqi aloqalarini faolroq rivojlantira boshladi. Shu bilan birga, sarmoyaviy muhitni yaxshilash, xorijiy sarmoyalarni jalb etish, jahon iqtisodiy-siyosiy forumlarida faol ishtirok etishga alohida e'tibor qaratildi. Shavkat Mirziyoyev iqtisod va inson huquqlari sohasida islohotlar tashabbuskori sifatida G'arb bilan munosabatlarni sezilarli darajada yaxshiladi va mamlakatga nisbatan xalqaro tanqidlarni kamaytirdi. Bunday yangi yondashuv O'zbekiston tashqi siyosatining muhim qismi bo'lib, xalqaro tashkilotlarda yanada kengroq ishtirok etish, savdo-siyosiy aloqalarni kengaytirishga qaratilgan.

Sovet Ittifoqining eng yirik respublikalaridan biri bo'lgan **Qozog'iston** 1991-yil 16-dekabrda qiyin sharoitlarda mustaqillikka erishdi. Qozog'iston yillar davomida shakllangan sovet siyosiy tizimining vorisi bo'lib, o'ziga xos xususiyatlari, xususan, ko'plab etnik rusiyzabon aholi, etnik va madaniy guruhlarining xilma-xilligi, neft, gaz, ko'mir kabi muhim iqtisodiy va tabiiy resurslarga ega edi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida Qozog'iston barqaror davlat institutlarini yaratish, iqtisodiyotni isloh qilish va xalqaro maydonda o'z o'rnini yaratish zarurati bilan to'qnash keldi. Mustaqillikning dastlabki yillarida Qozog'istonda prezidentlik respublikasi tizimi qabul qilindi. Bu esa mamlakatda hokimiyatni birlashtirish va barqarorlikni ta'minlash zarurati bilan bog'liq edi. [5] Nursulton Nazarboyevning Qozog'istonning birinchi prezidenti etib saylanishi xalq yetakchisi sifatida davlatning shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynadi. Qozog'iston kuchli prezidentlik hokimiyati yo'lini tanladi.

1993-yilda prezidentlik boshqaruv shakli mustahkamlangan, shuningdek, davlat boshqaruvi asoslari, jumladan, hokimiyatlar bo'linishi belgilab qo'yilgan Konstitutsiyaning qabul qilinishi muhim voqea bo'ldi. Konstitutsiya Qozog'istonni suveren va mustaqil davlat sifatida belgilab berib, fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatladi hamda siyosiy tizimni rivojlantirish uchun huquqiy asos yaratdi. [6]

Mustaqillikning birinchi o'n yilligi davomida Qozog'iston qo'shni mamlakatlardagi iqtisodiy qiyinchiliklar va beqarorlik sharoitida siyosiy barqarorlikni ta'minlash uchun zarur bo'lgan kuchli prezident hokimiyati modeliga amal qildi.[7] Prezident Nazarboyev keng vakolatlarga ega bo'lib, bu unga islohotlarni davom ettirish va davlat siyosatining asosiy masalalari bo'yicha muhim qarorlar qabul qilish imkonini berdi. Ushbu model ko'plab fuqarolar tomonidan qo'llab-quvvatlandi. Chunki tartibni saqlash va iqtisodiy qiyinchiliklarni bartaraf etishni kafolatladi.

2007-yilda muhim konstitutsiyaviy islohot amalga oshirilib, parlament va hukumat vakolatlari sezilarli darajada kengaytirildi. Islohot siyosiy tuzilmani takomillashtirish va hokimiyatlar taqsimotining yanada muvozanatli tizimini yaratishga qaratilgan edi. Shundan so'ng Qozog'istonda ko'ppartiyaviylik tizimiga yo'l qo'yildi. Bu esa siyosiy raqobatning bosqichma-bosqich rivojlanishi va yangi partiyalar va tashabbuslar uchun siyosiy makon ochilishini anglatardi.

2019-yilda Nursulton Nazarboyev iste'foga chiqqanidan so'ng Qozog'istonda muhim siyosiy o'zgarishlar ro'y berdi. Bu mamlakatni yanada rivojlantirish uchun yangi istiqbollarni

ochdi. Siyosiy modernizatsiya doirasida qabul qilingan islohotlar parlament rolini oshirish va siyosiy jarayonlarning shaffofligini oshirish imkonini berdi.

Qozog'iston mustaqillikka erishgach, keng ko'lamli iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish zaruriyatiga duch keldi. Qozog'iston iqtisodiyoti sanoat va qishloq xo'jaligiga yo'naltirilgan bo'lsa-da, Sovet iqtisodiyotiga juda bog'liq edi. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning dastlabki qadamlaridan biri davlat korxonalarini xususiylashtirish va bozor mexanizmlarini joriy etish bo'ldi. Xususiylashtirish bir necha bosqichda amalga oshirildi va qiyinchiliklarga qaramay, bu chora-tadbirlar iqtisodiyot tarkibida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida Qozog'istonning iqtisodiy rivojlanishini belgilab bergan muhim omillardan biri uning tabiiy boyliklari edi. Mamlakat katta neft va gaz zaxiralariga, shuningdek, ko'mir, oltin, mis va uran kabi boshqa tabiiy resurslarga ega. Qozog'iston jahon energetika bozorining muhim ishtirokchisiga aylandi. Bu esa iqtisodiyot va infratuzilmani rivojlantirishga xorijiy investitsiyalar oqimini ta'minladi.[8]

Qozog'istonning mustaqillikka erishgandan keyingi tashqi siyosati davlat strategiyasining muhim jihatiga aylandi. Qozog'iston ham qo'shni davlatlar, ham tashqi kuchlar bilan munosabatlarni rivojlantirishga intilib, ko'p vektorli yondashuvni tanladi. Xususan, Qozog'iston Yevrosiyo iqtisodiy ittifoqi va Kollektiv xavfsizlik shartnomasi tashkiloti kabi tashkilotlar orqali Rossiya bilan yaqin aloqalarini davom ettirdi. Bu munosabatlar Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynadi. Shuningdek, Xitoy bilan strategik hamkorlikni rivojlantirib, "Bir makon, bir yo'l" loyihasida faol ishtirok orqali Xitoy va Yevropa o'rtasidagi transport yo'laklarini ta'minladi. Qozog'iston G'arb bilan aloqalarni, ayniqsa, energetika va savdo sohalarida mustahkamladi, tinchlik va xavfsizlikni saqlash bo'yicha xalqaro tashabbuslarda ham faol ishtirok etdi.

1991-yilda mustaqillikka erishgandan so'ng, **Qirg'iziston** ham postsovet hududidagi boshqa davlatlar singari nafaqat ichki islohotlarni, balki tashqi siyosatni rivojlantirishni ham o'z ichiga olgan yangi davlat tuzilmasini shakllantirish zarurati bilan duch keldi. Sovet Ittifoqi parchalanib, 1991-yil 31-avgustda mustaqillik e'lon qilingandan so'ng Qirg'iziston tashqi iqtisodiy va siyosiy manfaatlarni qayta belgilashga majbur bo'ldi. Milliy suverenitetni mustahkamlash, strategik sheriklik munosabatlarini shakllantirish va xavfsiz tashqi iqtisodiy muhitni yaratish eng muhim vazifalardan edi.

Mamlakat Markaziy Osiyoning qo'shni davlatlari – Qozog'iston, O'zbekiston, Tojikiston va Turkmaniston bilan aloqalarni mustahkamlashga katta e'tibor qaratdi. Qirg'izistonning birinchi prezidenti Asqar Akayev boshchiligida turli davlatlar, jumladan, Rossiya, Xitoy, AQSh, Turkiya va mintaqaning boshqa davlatlari bilan yaxshi munosabatlarni saqlashni o'z ichiga olgan ko'p vektorli strategiya tanlandi. Qirg'izistonning bu davrda tashqi siyosati betaraflik va diplomatik moslashuvchanlik tamoyillariga asoslangan edi.

Qirg'iziston muhim siyosiy va iqtisodiy hamkor bo'lib qolgan Rossiya bilan munosabatlarni rivojlantirishga, shuningdek, AQSH va Yevropa Ittifoqi kabi G'arb davlatlari bilan aloqalarni davom ettirishga faol intildi. Rossiya bilan madaniy va tarixiy aloqalarni saqlab qolish, shuningdek, uning energiya resurslari va savdosiga iqtisodiy qaramlik tashqi siyosatning muhim jihatiga aylandi. Bu davrda Qirg'iziston ham Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon Savdo Tashkiloti va Shanxay Hamkorlik Tashkiloti kabi turli xalqaro tashkilotlarda ishtirok eta boshladi.

Qirg'iziston tashqi siyosatining ustuvor yo'nalishlari qatoriga Markaziy Osiyoda ekstremizm, narkotik moddalar savdosi va terrorchilik faoliyati tahdidlari fonida uning xavfsizligini ta'minlash, shuningdek, ichki barqarorlikni mustahkamlash va ushbu tahdidlarning oldini olish bo'yicha mintaqaviy sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlash kiradi.

2010-yilgi inqilobdan keyin Qirg'iziston xalqaro siyosatning faol ishtirokchisiga aylandi. Qirg'iziston iqtisodiy va siyosiy manfaatlarni hisobga olgan holda Rossiya, Xitoy, AQSH va Yevropa Ittifoqi bilan munosabatlarda muvozanatni topishga harakat qilmoqda. 2015-yilda Qirg'iziston Yevrosiyo iqtisodiy ittifoqiga qo'shildi va bu Rossiya, Qozog'iston, Armaniston va Belarus bilan savdo-iqtisodiy hamkorlik uchun yangi imkoniyatlar ochdi. Xitoy esa "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi doirasida Qirg'izistonning asosiy iqtisodiy hamkorlaridan biriga aylandi. Qirg'iziston Xitoy bilan infratuzilma loyihalarida, jumladan, yo'llar va transport yo'laklarida faol ishtirok etmoqda. Bundan tashqari, AQSH bilan xavfsizlikni ta'minlash, jumladan, aksiterror amaliyotlarida ishtirok etish borasida hamkorlik olib bormoqda.[9]

Sovet Ittifoqi parchalanganidan keyin **Tojikiston** dastlab mamlakat siyosiy beqarorlik, fuqarolar urushi (1992-1997) va davlat institutlarini qurishdagi qiyinchiliklarga duch keldi. 1997-yil oxirida tinchlik shartnomasi imzolanganidan keyin ichki siyosiy muvozanatni o'rnatish mumkin bo'ldi. 1994-yilda esa Tojikiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinib, davlat tuzilishining asosiy tamoyillarini belgilab berdi.

Tojikistonning tashqi siyosati mustaqillikka erishganidan so'ng bir qancha o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Bu ham ichki siyosiy dinamikani, ham xalqaro xavfsizlik talablarini aks ettirdi. Tashqi siyosatning asosiy vektorlari mintaqaviy hamkorlik va xavfsizlik, qo'shni davlatlar hamda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikka yo'naltirildi.

Tojikiston Shanxay hamkorlik tashkiloti, Kollektiv xavfsizlik shartnomasi tashkiloti hamda boshqa mintaqaviy tuzilmalar doirasida faol ish olib bordi. Ekstremizm va narkotrafik xavfini hisobga olgan holda tojik-afg'on chegarasida xavfsizlikni ta'minlash tashqi siyosatning muhim yo'nalishiga aylandi.[10] Mamlakat tashqi siyosatidagi asosiy davlatlar Rossiya, Xitoy, O'zbekiston, Afg'oniston va Qirg'iziston bo'lib, Rossiya harbiy va iqtisodiy hamkorlik bo'yicha kelishuvlarga erishildi. Xitoy bilan iqtisodiy hamkorlik, birinchi navbatda, "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi doirasida avtomobil va temir yo'l qurilishi kabi infratuzilma loyihalari orqali ham rivojlanmoqda.

Tojikistonning mustaqillikka erishgandan keyingi iqtisodiy siyosati qoloq bo'lgan iqtisodiyotni tiklash va xorijiy sarmoyalarni jalb qilishga qaratilgan edi. Energetika sohasini, xususan, Tojikiston salmoqli salohiyatga ega gidroenergetikani rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri bo'ldi. Mamlakat Markaziy Osiyoda yirik elektr energiyasi ishlab chiqaruvchisi bo'lib, ko'plab loyihalar suv va energetika resurslarini rivojlantirishga qaratilgan.

Sovet Ittifoqi parchalanganidan keyin **Turkmaniston** 1991-yil 27-oktyabrda o'z mustaqilligini rasman e'lon qildi. Yangi hukumatning dastlabki qadamlaridan biri 1992-yilda Turkmaniston Konstitutsiyasining tasdiqlanishi bo'lib, unda davlat tuzilishi asoslari, boshqaruv shakli (prezidentlik respublikasi) va fuqarolarning huquqlari belgilab qo'yildi.

Turkmaniston siyosiy hayotida uzoq vaqt davomida asosiy shaxs 1991-yilda mamlakatning birinchi prezidenti bo'lgan va 2006-yilda vafotigacha hokimiyatda qolgan Saparmurod Niyozov (Turkmanboshi) edi. Uning tashqi siyosati nisbatan neytral bo'lib, Turkmanistonni turli tashqi subyektlar o'rtasida muvozanatni saqlashga intilayotgan davlat sifatida tavsifladi.

1995-yilda Turkmaniston xalqaro maydonda o'zining betarafligini rasman e'lon qilgan va BMT tomonidan 1995-yilda tan olindi. Neytrallik mamlakat tashqi siyosat strategiyasining asosiga aylandi. [11] Bu maqom Turkmanistonga harbiy mojaralarda qatnashmaslik va turli davlatlar bilan tinch diplomatik munosabatlarni rivojlantirish imkonini berdi.

Yevrosiyo hududidagi geosiyosiy jarayonlarni o'rganishning ilmiy-nazariy asoslari, xususan, mazkur hududning geosiyosiy roli hamda mamlakatlar tashqi siyosatini tushunishning nazariy jihatlarini, shuningdek, xalqaro munosabatlar tizimida Markaziy Osiyoning yangi mustaqil davlatlari masalasini tadqiq etgan holda quyidagi xulosalarni keltirib o'tish mumkin:

Birinchidan, Yevrosiyo makoni zamonaviy xalqaro munosabatlarda asosiy o'rinni egallab, global geosiyosat, iqtisodiyot va xavfsizlikka ta'sir ko'rsatadi. Rossiya, Xitoy, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, Turkiya va boshqa davlatlar, strategik resurslari bu mintaqani xalqaro tizimning muhim omiliga aylantiradi. Xalqaro munosabatlar nazariyasi Yevrosiyo siyosatini o'rganar ekan, ko'p qutblilik, mintaqaviy integratsiya va kuchlar muvozanatining ahamiyatini ta'kidlaydi. Yevrosiyo qit'asi buyuk davlatlar manfaatlari to'qnashuvi maydoni bo'lib qolmoqda. Bu esa uning geosiyosiy rolini global muammolar va jahon miqyosidagi o'zgarishlar kontekstida ayniqsa dolzarb qiladi.

Ikkinchidan, Yevrosiyo makonidagi davlatlarning tashqi siyosatini tushunishning nazariy jihatlarini xalqaro munosabatlarga realistlik, liberal va konstruktivistik yondashuvlarni o'z ichiga olgan keng qamrovli va ko'p qirrali yondashuvni ifodalaydi. Mintaqa davlatlari o'zlarining geosiyosiy ahamiyatini hisobga olib, ko'pincha ko'p vektorli tashqi siyosat olib boradi. Rossiya, Xitoy va AQSH kabi yirik jahon davlatlari manfaatlarini muvozanatlashtirishga harakat qiladilar.

Uchinchidan, Sovet Ittifoqi parchalanganidan keyin vujudga kelgan Markaziy Osiyoning yangi mustaqil davlatlari jahon siyosiy xaritasini o'zgartirishda katta rol o'ynadi. Bu davlatlar mustaqillikning dastlabki yillarida qiyinchiliklarga qaramay, davlatchilikni mustahkamlash, mintaqada barqarorlikni saqlash va tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishga intildi. Ularning tashqi siyosati Rossiya, Xitoy va G'arb davlatlari manfaatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash bilan ajralib turadi. Markaziy Osiyo xalqaro tashkilotlarda faol ishtirok etib, jahon hamjamiyati bilan chuqurroq iqtisodiy va siyosiy hamkorlikka intilib, xalqaro munosabatlardagi o'z rolini rivojlantirishda davom etmoqda.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Яковлева, Т. В. (2022). Геополитические реалии Центральной Азии в XXI веке. Бишкек: Академия международных отношений.
2. Finkel, E. (2003). The United States and Central Asia: The Soviet Legacy and the Geopolitical Importance of the Region. *Journal of International Affairs*, 57(1).
3. International Crisis Group (2018). Central Asia: In Need of a Security Policy. Brussels: International Crisis Group.
4. Cooley, A. (2008). Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia. Oxford University Press.
5. Мухамедиев, Т. Н. (2017). Государственное строительство в Казахстане: проблемы и пути решения. Алматы: КазНУ.
6. Александров, В. В. (2015). Политические процессы в Казахстане: от независимости к устойчивому развитию. Москва: ВШЭ.

7. Назарбаев, Н. (2010). Третья модернизация Казахстана: глобальные вызовы, реформы, развитие. Астана: Жібек Жолы.
8. Капканысова, Д. (2018). Экономическое развитие Казахстана после 1991 года. Ташкент: Институт экономических исследований.
9. Cornell, S. E. (2017). Central Asia and the World: The International Politics of the Region. University of California Press.
10. Дьяков, А. В. (2021). Международная безопасность в Центральной Азии: проблемы и перспективы. Алматы: Центр стратегических исследований.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).